

הרב יהודה זולדן, צדקות יהודה וישראל, שבי דרום תשע"ח, עמ' 504-511

ל

גבולות ההוצאות הכספיות של הורים על שכר לימוד ילדיהם

מבוא

א. הוצאות לשכר לימוד - מזונותיו של אדם קצובים חוץ מהוצאות לתלמוד תורה
 ב. תשלום שכר לימוד - מצווה, תקנה
 ג. מוסדות חינוך פרטיים - תפקוד כמו קהילה
 סיכום

מבוא

מהו הסכום המרבי שאדם נדרש להוציא על לימודים של ילדיו? במשפחה מרובת ילדים כ"י, השאלה מורכבת יותר, גם אם ההורים עובדים ומתפרנסים, ושכרם הוא מעל הממוצע במשק, ועל אחת כמה וכמה כששכרם נמוך מזה. כדוגמה לקושי, נציג משפחה שיש לה חמישה ילדים, ממעון עד סוף כיתה י"ב: תשלום למעון, תשלום לבי"ס שיש בו תגבור תורני ומדעי, תשלום לבן הלומד בחטיבת ביניים, לבן בישיבה תיכונית ולבת הלומדת באולפנה.¹ בנוסף לשכר הלימוד ישנן הוצאות נוספות נלוות: דמי נסיעה, דמי כיס, רכישת ספרים ומחברות, וציוד נוסף. כל ההוצאות הללו, מסתכמות באלפי שקלים בחודש. על כל ילד נוסף, ההוצאות כמובן גדלות. הילדים לומדים במקומות הללו, כי לפי הבנת הוריהם ותפיסת עולמם, אלו הם המקומות הטובים והמתאימים להם, ובגיל בוגר זה גם רצון הילדים.

מה רף ההוצאות לשכר לימוד? באיזה מצב כלכלי, רשאי הורה לבקש ולקבל הנחה או אף פטור משכר לימוד? ויש לקחת בחשבון שאת ההנחה או הפטור שיינתן המוסד, צריך כמובן לכסות ממקום אחר. מלגת לימודים למעוטי יכולת (בשונה ממלגת הצטיינות) היא תרומה הבאה מקרנות, גופים ואנשים פרטיים וכד', וזו בעצם צדקה כמתן בסתר, שהנותן והמקבל אינם מכירים זה את זה: "פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה, כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי" (רמב"ם הלכות מתנות עניים י, ח).

באיזה מצב יכול אדם להגדיר עצמו כעני לצורך מימון שכר לימוד ילדיו, ולבקש את סיועם של אחרים?

א. מזונותיו של אדם קצובים חוץ מהוצאות לתלמוד תורה

במדרש מובע הערך הרב בהוצאת ממון לשכר לימוד:

יש חיוב באדם לתת כל ממונו ללמד תורה לעצמו ולבניו (מדרש תנחומא [ורשא] פרשת צו סימן יד).

¹ ציינו לימודים עד גיל שמונה עשרה, בהנחה שחובת מזונות על האב היא עד גיל זה, והוצאות לתלמוד תורה נכללות בכך. מעיקר הדין תקנת מזונות לילדים הייתה עד גיל שש ע"פ תקנת אושא (כתובות מט ע"ב). בשנת תש"ד תיקנה הרבנות הראשית שתקנת מזונות ילדים תהיה עד גיל חמש עשרה, וכיום יש המרחיבים עד גיל שמונה עשרה. ראה: הרב שלמה דייכובסקי, תחומין, טז, עמ' 96-97; הרב יהודה פריס, יד יהודה, עמ' 63-66.

קשה להבין את הדברים כפשוטם, שאכן חייב אדם להוציא את כל ממונו לשכר תלמוד תורה, ולהישאר עני, ולהיתמך בבריות. נראה שהמדרש בא להציב את הערך בהוצאת ממון ללימוד תורה בדרגה גבוהה מאוד.

אמנם כן, פרנסתו של אדם באה לו מלמעלה. על האדם לעבוד ולהשתדל, אך המאמין יודע שלא הכול תלוי רק בזה. על הוצאות לתלמוד תורה נאמר:

תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה.² שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו (ביצה טז ע"א) לדברי התוס' (שם ד"ה כל), המקור לדבר הוא ע"פ אותו עיקרון שנאמר שם ביחס להוצאות שבת:

אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום, והאמינו בי ואני פורע (ביצה טו ע"ב). מכאן יש להבין לכאורה שאין זה משנה כמה אדם יוציא לתלמוד תורה, ואף אם ילווה כסף לכך, מובטח לו שאף יוסיפו לו. במשנה בסוטה (מח ע"א) נאמר:

משבטלה סנהדרין... פסקו אנשי אמנה מישראל, שנאמר: "הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם" (תהלים יב, ב). ובגמרא שם (מח ע"ב) נאמר מוסבר מי הם אותם אנשי אמנה:

אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: "כי מי בז ליום קטנות" (זכריה ד, י)? מי גרם לצדיקים שיתבזזו שולחן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה.

רש"י בפירושו למשנה הסביר שאנשי אמנה הם: "בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון". ובפירושו לגמרא פירט עוד: "שמאמינים בהקדוש ברוך הוא - לוותר ממנום לנוי הדור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים".³

רש"י לא כתב במפורש שמדובר גם על הוצאות לתלמוד תורה, אך נראה שגם המוותרים על ממונם להוצאות לתלמוד בכלל אנשי אמנה.

אלא שהתוס' כתבו שם ביחס להוצאות שבת, ונראה שכך יהיה גם באשר להוצאות ללימוד תורה, שאין לאדם ללוות כסף אלא אם יודע שיוכל להחזיר.

יישום מעניין לדבר, נמצא בדברי הרב שמעון בן צמח (שו"ת תשב"ץ חלק א סי' סד) בתשובה למלמד, שהקהילה ששכרה אותו לא פרעה את חובה עד הזמן שסוכם ביניהם, אף שהבטיחו ונשבעו לעשות כן. הוא אישר למלמד להפסיק ללמד עד שישלמו לו, ולא לחשוש לביטול תורה:

² הרב יוסף קארו (בית יוסף, טור או"ח סי' תיט) מפרש שאכן הכוונה היא להוצאת שכר לימוד, אך הרב יואל סירקיש (בית חדש שם) מפרש שהכוונה היא לסכום כסף שהיו נוהגים להביא למלמד בכל ראש חודש. ייתכן שהכוונה היא לתשלום נוסף - מתנת ראש חודש, או ששכר הלימוד היה משולם בראש חודש, ועל זה כתב הבי"ח ש"אין לבטל המנהג".

³ לאחר החורבן לא נמצאו עוד אנשים כאלו. המהרש"א (חידושי אגדות סוטה שם) הסביר מדוע "פסקו אנשי אמנה" - "שאחר שחרב בית המקדש וראו שנתמעטה הברכה פסקו אנשי אמנה דהיינו שאין להם בטחון בהקב"ה ליתן לו גם פרנסתו שיש לאדם להאמין שהקב"ה זן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים ואין לו לאדם לדאוג על מזונותיו מהיום ליום מחר כי לא תדע מה יולד מחר".

וכשעבר הזמן ולא פרעוך, הם גרמו בטול המצוה, שהיה להם למשכן כליהם וללות מעות לפרעך.

והוסיף שכאשר אדם או קהילה יודעים שלא יוכלו להחזיר את ההלוואה, עליהם לצמצם את ההוצאות לתלמוד תורה על פי העיקרון שנאמר על הוצאות שבת: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות" (פסחים ק"ב ע"א).

יוצא שעל האדם לעשות ככל יכולתו כדי שבניו ילמדו, ואף ללוות כסף לשם כך, כפי שנאמר במדרש, ובלבד שיוכל להחזיר. המאמצים הגדולים לחינוך הבנים, ולתלמוד תורה, כמו גם ההוצאות לשבתות, ימים טובים, ראש חודש וחול המועד (טור, אורח חיים סימן ת"ט), מעמידים את ההשקעה במצוות כדבר מרכזי בבית, ובראש סדר העדיפויות, ומלמדים את בני הבית מה חשוב ועיקר בחיים, ומה משני או אף טפל, במה נכון וחשוב להשקיע ובמה לא.⁴ כך הסביר הרב מנחם מנדל שניאורסון, האדמו"ר מלובביץ' (תורת מנחם [תשמ"ג], חלק ג עמ' 1482):

יש להשתדל להעניק לילדים חינוך יהודי אמיתי, מיוסד על אהבת ה' ויראת ה', ולא לחסוך בשום השתדלות ומאמץ כדי שחינוך הילדים יהיה באופן הטוב ביותר... וגם כאשר החינוך היותר טוב כרוך עם הוצאה גדולה יותר מאשר חינוך על דרך המיצוע, אין זו סיבה לחסוך בהוצאות ולמנוע חס ושלום את ההטבה בחינוך, כי הכסף שהולך עבור חינוך הבנים והבנות נותן הקב"ה להורים בתור "פקדון" כדי שישתמשו בו עבור חינוך הבנים והבנות בדרך התורה ומצוותיה. וכאשר ההורים ממלאים את תפקידם לחנך את ילדיהם בדרך התורה ומצוותיה, אזי נותן להם הקב"ה את כל המצטרך בענינים גשמיים פרנסה בהרווחה וכי"ב.

כך גם כשישנה השקעה כספית בגבולות ההלכה הנכונים ובהתאם ליכולת, ברכישת ארבעה מינים מהודרים, או תפילין ומזוזות מהודרות וכד', הדבר מקרין ומלמד על היחס העמוק לקיום מצוות. אך אם למשל בונים בית, ומשקיעים בו ובתכולתו כסף רב (ובהנחה שמדובר במשפחה אמידה שיש לה יכולת כלכלית) – ריהוט יקר, כלים סניטריים משובחים וכן הלאה, ולבסוף רוכשים מזוזות פשוטות רק כדי לצאת ידי חובה, זה בהחלט מקרין מסר שלילי, מה עיקר ומה לא.⁵

ב. תשלום שכר לימוד - מצווה, תקנה

חובת חינוך מוטלת על כל אב: "ולמדתם אותם את בניכם ודברת בם" (דברים יא, יט). לימים תיקן ר' יהושע בן גמלא את תקנתו המפורסמת להקמת מסגרות לימוד בכל מקום מגיל צעיר, ואף העיר - הקהילה שותפה ונוטלת אחריות על חינוך התלמידים (בבא בתרא כא ע"א). תקנה זו לא פוטרת את ההורים ממחויבותם הראשונית לחנך את ילדיהם, אלא היא מסייעת ומשכללת את חובת

⁴ הרב ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים (ביאור הלכה סימן תקכ"ד ואל יצמצם), מרחיב בדברי תוכחה ביחס להלכה שאין לצמצם בהוצאות יום טוב: "אבל בשאר הימים צריך כל אדם לצמצם בהוצאותיו [טור]... וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעונותינו הרבה אנשים עוברים על זה ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף על ידי זה לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה".

⁵ ביחס לפרנסת בנים גדולים שילמדו תורה כתב הרמב"ם (הל' מתנות עניים י, טז) ע"פ הגמרא בכתובות נ ע"א: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהן כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבזות, ...הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם". ראה עוד בדברי מו"ר הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, שו"ת מנחת אברהם, חלק ד עמ' טז.

האב.⁶ הקמת מערכות חינוך ציבורית דורשת מימון. תשלום אישי של כל הורה, או מכספי הציבור שגם הם באים בסיכומו של דבר מכל בני הקהילה או העיר או המדינה, בצורה של מס. האב חייב ללמדו אם הוא יודע, ואם אינו יודע עליו להביאו למורה שילמדנו אף אם יצטרך לשלם לו, כך פסק הרמב"ם (הל' תלמוד תורה א, א-ג):

קטן אביו חייב ללמדו תורה שנאמר: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ"ם... וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו.⁷

מה המקור של הרמב"ם? בהגהות מיימוניות (שם הלכה ג) מצטט מדברי המהר"ם מרוטנבורג שכתב שיש להוציא ממון על מצווה זו, כמו על כל מצוות עשה אחרת מהתורה, וכיון שכך ניתן אף לכפות אדם לשלם שכר לימוד לילדיו "דמאי שנא האי עשה ד'ולמדתם אותם את בניכם' משאר עשה דכייפינן לקיים כמו עשה דסוכה (כתובות פו ע"א)... וכשם שאב חייב בבנו למולו ולפדותו דכופין אותו לקיים, הכי נמי כייפינן ליה ללמדו תורה". לדבריו, לבית הדין מותר אף לרדת לנכסיו, אם כי כדאי להודיע לו מראש.⁸

הרב אברהם די בוטון (לחם משנה הל' תלמוד תורה א, ג) מעיר על דברי הרמב"ם הללו בעניין תשלום השכר: "זה לא מצאתי מפורש". והוא מסיק שהחובה לשלם שכר לימוד היא מדרבנן, מכוח תקנתו של ר' יהושע בן גמלא, שהרי אם מקימים מערכת חינוך ציבורית יש לממנה "דמשמע דמכח התקנה חייב ללמד אותו בשכר". ולאחר דיון נוסף מסכם: "לכך נראה עיקר, בנו חייב ללמדו בשכר והוא מדרבנן",⁹ אם כי הוא לא שולל לחלוטין את דברי המהר"ם מרוטנבורג שהחובה היא מהתורה.

ג. מוסדות חינוך פרטיים – תפקוד כמו קהילה

נמצא שיש שני נימוקים אפשריים לחיוב תשלום שכר לימוד: חובה מהתורה, או מכוח תקנת ר' יהושע בן גמלא. גבולות ההוצאה משתנים בהתאם למקור החיוב.

1. חובה מהתורה על האב לממן שכר לימוד. החובה ללמד תורה את הבן היא כמו מצוות עשה אחרת, שלהוצאה הכספית קבעו חכמים שיעור:

אמר ר' אילעא: באושא התקיננו, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. תניא נמי הכי: המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות (כתובות נ ע"א).

בתלמוד הירושלמי מובא, שההוראה על הגבלת ההוצאה עד חומש הייתה ידועה, ובאושא חזרו ותיקנו זאת, ולא רק ביחס למצוות צדקה, אלא ביחס לכל המצוות:

מעשה בר' ישבב שעמד והחליק את כל נכסיו לעניים. שלח לו רבן גמליאל: והלא אמרו חומש מנכסיו למצות? ורבן גמליאל לא קודם לאושא היה? רבי יוסי בי ר' בון בשם רבי לוי: כך היתה הלכה בידם ושכחוה, ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים. ללמדך

⁶ ראה בספרי: שבות יהודה וישראל, "חינוך וצדקה – היחיד, הקהילה והמדינה", עמ' 361-377.

⁷ את החובה לשכור מלמד כתבו גם: טור יורה דעה סי' רמה; שו"ע יורה דעה סי' רמה, ד.

⁸ כמהר"ם מרוטנבורג, פסקו: הרב משה איסרליש, רמ"א, שולחן ערוך יורה דעה סימן רמה סעיף ד; הרב שלמה לוריא, ים של שלמה קידושין פרק א סימן נח; הרב שמעון בן צמח, שו"ת תשב"ץ, חלק א, סימן סד; הגאון מווילנא, ביאור הגר"א, יורה דעה, סימן רמה, סעיף קטן ח; הרב שניאור זלמן מלאדי, שולחן ערוך הרב, הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ד, ובקונטרס אחרון אות א; הרב יוסף חיים, בן איש חי, שנה ב' פ"י כי תצא, אות כא. ראה גם בפירוש הרב יוסף קאפח על הרמב"ם ובקצות החושן, סי' רצ, ג.

⁹ כך סובר גם הרב דוד בן זמרא, שו"ת רדב"ז חלק ה סימן קיד: "דעיקר הדין בבנו מן התקנה ולא מן הדין ואין לנו אלא כענין התקנה בלבד, והכי אמרו מתקנות יהושע בן גמלא ואילך אם אינו יודע ללמדו בעצמו שוכר לו מלמד".

שכל דבר שבית דין נותנין נפשן עליו, סוף הוא מתקיים כמה שנאמר למשה מסיני.
(ירושלמי פאה א, א).

"חומש מנכסיו למצוות", למצוות צדקה ולכל המצוות. כך כתב למשל רבנו אשר (בבא קמא א,
ז):

אין אדם מחויב לבזבז הון רב בשביל מצוה אחת ואפילו היא מצוה עוברת כגון אתרוג
ולולב... וגם תיקנו חכמים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.¹⁰

ע"פ עיקרון זה, ההורה מחויב להוציא על שכר לימוד לילדיו עד חמישית - 20% מרווחיו, לאחר
ניכוי ההוצאות הקיומיות (מזון, ביגוד, מדור וכד').¹¹ מעבר לכך, הוא יכול לבקש סיוע ממקורות
אחרים. אמנם אם יש לאדם יכולת כלכלית, והוא יכול להוציא כסף לשם מימון מצווה גם יותר
מסך זה, הוא רשאי.¹²

2. חובה מכוח תקנת ר' יהושע בן גמלא. באיזה אופן ממומנת מסגרת הלימודים הציבורית? יש
הסוברים שבמקומות קטנים לא ניתן להטיל את כל ההוצאה על ההורים, ומימון המסגרת יבוא
מקופת הקהל. יש הסוברים שבכל מצב האחריות היא על קופת הקהל, ויש הסוברים שסכום
בסיסי מוטל על ההורים ועליו מוסיפים בני העיר.

הרב משה איסרליש (רמ"א, שולחן ערוך חושן משפט, סי' קסג, ג) כתב שהחובה מוטלת על
ההורים, אך אם אין להם, הציבור ישלם:

במקום שבני העיר מושיבין ביניהם מלמד תינוקות, ואין אביהן של תינוקות יכול לשכור
לבניהם, ויצטרכו הקהל ליתן השכר, גובין לפי ממון.

הרב שניאור זלמן מלאדי (שולחן ערוך הרב, יורה דעה סימן רמה, ג) הסביר שדרך המימון
משתנה מתקופה לתקופה וממקום למקום:

ושכר מלמדי תינוקות תקנת חכמים היתה לפרוע מקופת הקהל בעד כל התינוקות שבעיר
בני העשירים והעניים יחד. ועכשיו במדינות אלו נוהגין שכל אחד פורע בעד בנו אם ידו
משגת, ומי שאין ידו משגת, חייבים הצבור לפרוע בעדו מתקנת חכמים.¹³

כיום, הלומדים במערכות החינוך העירוניות אינם מממנים מכיסם את שכר הלימוד למעט אגרות
מסוימות. גם הקהילה איננה מממנת שכר לימוד, ובוודאי לא מוסדות חינוך פרטיים, למעט אולי
בקהילות סגורות, שם כל ילדי הקהילה לומדים באותה מסגרת (ביישובים קהילתיים, חסידויות
וכד'). מי אם כן יוכל לסייע להורה שמתקשה לשלם שכר לימוד לילדיו, הלומדים במסגרות בהם
נדרש לשלם שכר לימוד גבוה, הכולל תשלום גם עבור שעות לימוד מתוגברות, אוכל, פנימיה ועוד
(ישיבות, תלמודי תורה וכד')?¹⁴

¹⁰ ראה בהרחבה במאמר: "תקנת אושא - המבזבז או המפריש עד חומש" בספר זה.

¹¹ באילו מצוות עשה נאמרה המגבלה עד חומש, ובאילו לא, וכיצד מחשבים זאת, והאם יש מקום להיחשב כאדם
בינוני ולהוציא עד עשירית (רמב"ם ה' מתנות עניים ז, ט), ראה בהרחבה: הרב ארי יצחק שבט, "תירוץ הפרנסה
כמניע לאי עליה לארץ", תחומין, כב (תשס"ב), עמ' 355-368. לדבריו, במימון שכר לימוד תורה, לא נאמרה המגבלה
של חומש.

¹² הרב ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים, אהבת חסד, פרק כ.

¹³ בסיכום שיטות הפוסקים בעניין זה, ראה: שמואל גליק, "מימון מערכת החינוך על פי ספרות ההלכה", חינוך בראי
החוק וההלכה, עמ' 202-230.

¹⁴ במסגרת דיון על גובה מזונות בין בני זוג שהתגרשו, שכלל גם תשלום עבור שכר לימוד בישיבה, פסק מו"ר הרב
אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, "משום חיוב האב בתלמוד תורה דבן, חייב הוא לשכור לו מלמד אף בשכר ולספק
לו כל ההוצאות הקשורות בזה, לרבות פנימיה וכדו" (פסקי דין רבניים חלק ז עמ' 10; שו"ת מנחת אברהם חלק א
עמ' לט; חלק ג עמ' כב). מדובר במצב שבו לאב הייתה יכולת כלכלית לממן זאת. דבריו מתבססים על דברי הרש"ז
מלאדי, בשולחן ערוך הרב, הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ז.

גם במקורות לא כתוב במפורש, מה הוא הקריטריון לפיו "אין אביהן של תינוקות יכול לשכור לבניהם"¹⁵, נראה שבכל קהילה היו קריטריונים שונים בהתאם ליכולת הכלכלית של ההורים ושל הקהילה, ובשל כך יש גיוון גדול מאד כפי שמופיע בספרות הפסיקה, כיצד מומנו מערכות החינוך. מסגרות הלימוד הפרטיות מחליפות במובנים רבים את תפקידה ותפקודה של הקהילה - העיר, ולו רק בשל העובדה שקיומם של המסגרות הפרטיות הללו פוטר את העיריות או את משרד החינוך מלהקים ומלנהל את המסגרות החינוכיות הללו. אמנם משרד החינוך מפקח חינוכית ולימודית על הנעשה במוסדות הללו, והם שותפים בצורה מסוימת במימון שכר המורים (ביסודי ובחטיבות הביניים), וגם העיריות מתקצבות מוסדות פרטיים בהתאם לתוצאות משאים ומתנים בכל מקום, ובהתאם לחשיבות שהם נותנים למוסדות הללו, אך אין הם מממנים את התוספות המייקרות את שכר הלימוד במקום (שעות לימוד נוספות, פנימיה, חדר אוכל, וכד'). התקציב למוסד הוא גלובלי, ואין תשלום מיוחד במקום ההורים שאינם יכולים לממן שכר לימוד. משום כך, המסגרות הללו בעצם ממלאות את תפקיד הקהילה, על אף שבמסגרת פנימייתית למשל, לומדים תלמידים מכל רחבי הארץ. נראה שכאן יש לאמץ את הנוהל שקיים ממילא במרבית מוסדות החינוך הללו, שנותנים הנחות ובמקרים מסוימים פוטרם לגמרי מתשלום, בהתאם לקריטריונים שכל מוסד קובע. ההורים נדרשים להביא מסמכים בהתאם לדרישות המוסד (תלושי משכורת, הצהרות על הוצאות מיוחדות וכד'), ובהתאם להכנסות המשפחה והוצאותיה, נקבע גובה ההנחה או אף הפטור. הסכום משתנה ממסגרת למסגרת, וכפי שהיה שוני בין קהילה לקהילה בהתאם ליכולותיה הכלכליות.

נראה שדרך זו, קבילה כיום יותר מאשר חישוב ההוצאות עד חומש, אולי בשל העובדה שאין מדובר על מצווה עוברת, אלא על מצווה קבועה, ובהתאם למספר הילדים במשפחה. כאמור, ההשקעה הכספית בחינוך ילדים, ובמיוחד כשניכר אצל ההורים כמה הם עמלים ומתאמצים לכך, ומוותרים על דברים אחרים, מקרינה ומעבירה מסר חינוכי חשוב מאוד בבית על המרכזיות של החינוך. מכיוון מערכות החינוך, אסור שייווצר מצב שתלמיד אינו לומד במסגרת שמתאימה לו, לרצונו ולרצון הוריו, רק בשל סיבה כלכלית, שלא נמצא מי שיממן את לימודיו. "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" (נדרים פא ע"א). על הנהלת המוסדות הפרטיים הללו, שמבקשים שכר לימוד גבוה באופן יחסי, למצוא דרכים למימון וסבסוד ההוצאות של תלמידים שהוריהם אינם יכולים לשלם את שכר לימודם, וכשם שהקהילה - העיר דאגה לכך.

¹⁵ קיימת אפשרות שהתלמיד ילמד בחינם. בגמ' בתענית כד ע"ב מסופר על מלמד שנהג שלא לגבות תשלום ממי שלא יכול לשלם, ופעם כשלא ירדו גשמים הוא עבר לפני התיבה ומיד נשבה הרוח וירדו גשמים. המלמד הסביר לאמורא רב שנענה בזכות הנהגה זו.